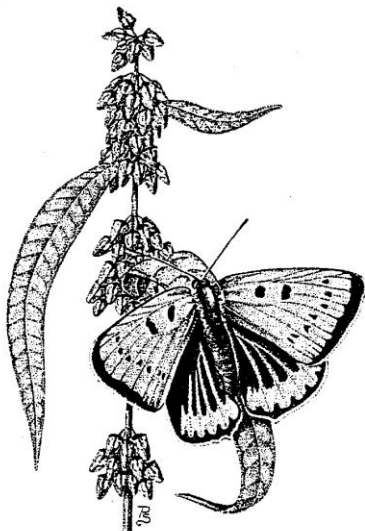

26^e jaargang
oktober 2022

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

Het lijkt er nu toch echt op dat we weer een ledenbijeenkomst kunnen houden. Onze laatste ledenbijeenkomst vond plaats in november 2019. Dat betekent dat we drie jaar lang geen ledenbijeenkomsten en determinatiedagen hebben kunnen organiseren. De enige gelegenheden waarbij we elkaar konden ontmoeten, waren de excursies. Ook daarvan kon maar een beperkt aantal worden gehouden, maar de afgelopen zomer ging dat al weer beter.

De afgelopen zomer was niet bepaald gunstig voor onze vlinders. Dagvlinders kunnen natuurlijk niet zonder zon, maar dit was wel een beetje teveel van het goede. Vooral de rupsen hebben ongetwijfeld te lijden gehad van de droogte. Wanneer de voedselplanten verdrogen, is er voor de rupsen niets meer te eten en ik ben bang dat de droogte veel slachtoffers onder de rupsen heeft gemaakt. Ik vond de laatste maand het aantal dagvlinders schrikbarend klein. In “normale” jaren zitten onze herfstasters vol atalanta's, kleine vossen, gehakelde aurelia's, dagpauwogen, citroenvlinders, witjes, kleine vuurvlinders en ook vaak een aantal argusvlinders. Argusvlinders zien we hier helemaal niet meer en van de andere soorten die ik zonet noemde, doen alleen de koolwitjes het goed. Van de overige soorten zie ik schrikbarend weinig exemplaren. Naast de achteruitgang, die we al jaren waarnemen, lijkt de droogte in mijn omgeving de vlinderstand nog een extra klap te hebben gegeven.

Gelukkig is het niet allemaal kommer en kwel. Mijn oproep aan onze leden om kopij te leveren over vlinderwaarnemingen heeft een geweldige respons opgeleverd. Ik denk dat dit wel de dikste Flinterwille ooit is geworden en jullie zullen bij het doorlezen van dit nummer zien, dat er op dag- en nachtvlindergebied erg veel leuke dingen zijn waargenomen. Ik hoop dat jullie zullen genieten van de verhalen en de bijbehorende foto's.

En ik denk dat we op onze najaarsbijeenkomst nog veel meer zullen horen over bijzondere waarnemingen van de afgelopen zomer. (Let op! Ten gevolge van vogelgriep niet in de Fûgelhelling, maar in De Bining in Hemrik, zie pag. 3).

Omdat we nog steeds het uitkomen van ons boek “Dagvlinders in Fryslân, veranderingen vastgelegd” moeten vieren, is de aangeklede koffie deze keer gratis! Ik hoop velen van jullie weer te ontmoeten op woensdagavond 16 november op onze ledenbijeenkomst.

Siep Sinnema

Attentie: de jaarlijkse **determinatiedag** zal worden gehouden op **zaterdag 10 december 2022**, zoals gebruikelijk bij de fam. Sinnema, Sparjeburd 29 in Hemrik.

Vanaf 10.30 uur kan met de hulp van de kennis van anderen en aanwezige literatuur geprobeerd worden om moeilijke soorten, bewaard of op foto (beamer is aanwezig), op naam te brengen. Voor soep en broodjes wordt weer gezorgd. Daarom is het wel handig dat u zich even van te voren opgeeft (tel. of via siepsinnema@gmail.com)

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging najaarsbijeenkomst	Gerard Bergsma	3
Verslag Excursie Fochtelooërveen 11 juni	Anneke van der Veen	4
Verslag excursie Lauwersmeer 9 juli 2022	Gerrit Tuinstra	7
Verslag Excursie Alde Feanen 13 augustus 2022	Reinder Wijma	10
Waarnemingen nachtvlinders in 2022	Reinder Wijma	11
Nachtvlinders bij Lauwersoog	Herre Seepma	14
Inventarisatie nachtvlinders in De Lindevallei	Gerrit Tuinstra	15
Vlinders in de frontlinie	Jaap Schelvis	22
Nachtvlinders 2022 in Stiens	Regina Ynsen	23
Ervaringen van beginnende vlinderaar	Martin Manson	25
De ontmoetingen met vier Weeskinderen	Adriaan en Thomas Hol	28
Leuke waarnemingen in 2022	Andy Saunders	30
Een verkenning naar het voorkomen van de Gekraagde wespylinder <i>Sesia bembeciformis</i> in het noordoosten van Fryslân.	Gerben Mensink	33
Alweer nieuwe soorten in 2022	Anneke van der Veen	38
Vlinders in Oosternijkerk in 2022	Luut de Zee	43
De passie vliegt naar ons toe	Judith Bouma	45
Mutaties ledenlijst		48
Belangrijke data		49
Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland oktober 2022		2

Aankondiging najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **woensdag 16 november 2022** in **Multifunctioneel Centrum De Bining, Engbert Pierswei 2, 8409 JW Hemrik**. Aanvang: 's avonds om 20.00 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Openingswoord door voorzitter Siep Sinnema.
2. terugblik op de totstandkoming van 'Dagvlinders in Fryslân, veranderingen vastgelegd' (Siep Sinnema)
3. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
4. Pauze.
5. Vlinderprojecten in Fryslân (Gerrit Tuinstra).
6. Presentatie over vlinders (Anneke van der Veen).
7. Rondvraag.
8. Sluiting.

Attentiepunten: Als u usb-sticks met foto's hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden.

Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar rekeningnr. NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Oosternijkerk.

Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland en de landelijke database NOCTUA te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.

Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Gerard Bergsma - Secretaris.

Locatie
mfc
De Bining
te Hemrik

Op deze droge, half bewolkte zaterdag verzamelden zich zo'n 10 personen bij de parkeerplaats aan de weg Fochteloërveen te Fochtelo. Het aantal was zeker hoger geweest, ware het niet dat er een flink aantal moesten afzeggen i.v.m. persoonlijke omstandigheden. Zo zou Judith Bouma deze excursie leiden, maar ook zij was getroffen door persoonlijk leed. Terwijl ze zelf niet mee kon, had zij toch alles keurig geregeld wat de vergunning betreft e.d. Ze had mij gevraagd om voor deze keer de excursie van haar over te nemen. Nu was ik weer erg blij met Gerrit Tuinstra, die mij hiermee in steunde. We begonnen de wandeling gelijk vanaf de parkeerplaats, eerst door een bosje en dan via de Bonghaar (een oude ijsrug) en daarna rechtsaf, het wijde veen in. De dagen ervoor had het toch wel aardig geregend en daardoor werd het op één plaats ons toch wel nat aan de voeten, maar door de juiste route te volgen hielden de meesten het droog.

De Bonghaar,
foto Judith Bouma

Onze doelsoort was toch wel het veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*) te kunnen spotten en dit is ons dan ook 2x gelukt! Niet veel helaas, maar als je bedenkt hoe dat ene exemplaar is gevangen (door Gerrit), mag je veel respect hebben! We maakten gekscherend een opmerking dat er bijna een nieuw veenlijk was gemaakt, want Gerrit had maar een doel voor ogen, namelijk om dat beestje in zijn netje te krijgen en vergat daardoor alles om zich heen en zakte zo het veen in...máár hij had het vlindertje in z'n netje! Jammer, dat we dáár nou net geen foto van hadden! Ook Adriaan Hol en zijn zoon Thomas zagen een veenhooibeestje vliegen. Het bleef niet bij deze ene dagvlinder er werden nog 7

hageheld (*Lasiocampa quercus*)

dagvlinders genoteerd, waaronder de citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*) maar dan in de vorm van twee rupsen op vuilboom. Het aantal bleef laag, mede door de wind en de zon die zich sporadisch liet zien. Er werden van nog 9 nachtvlinders rupsen gevonden, waaronder de altijd mooie rups van de nachtpauwoog (*Saturnia pavonia*), hageheld (*Lasiocampa quercus*),

glasvleugelpijlstaart
(*Hemaris fuciformis*)

witrughaakbladroller
(*Ancylics geminana*)

smaragdgroene zomervlinder
(*Chlorissa viridata*)

heideringelrups (*Malacosoma castrensis*), hermelijnvlinder (*Cerura vinula*) en 's avonds nog twee kleine rupsjes van de glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*) met het bekende vraatpatroon in de waardplant kamperfoelie. Ook troffen we overdag 18 nachtvlinders aan, waaronder 14 macro's en 4 micro's. Noemenswaardig zijn de smaragdgroene zomervlinder (*Chlorissa viridata*), bonte marmerruil (*Deltote deceptor*) en de bijzondere micro witrughaakbladroller (*Ancylics geminana*) die

gelobde maanvaren
(*Botrychium lunaria*)

bonte marmerruil
(*Deltote deceptor*)

Hermelijnvlinder
(*Cerura vinula*)

door Gerrit snel was opgemerkt en deze heeft kunnen vangen. Natuurlijk hoorden en zagen we ook heel veel andere leuke dingen o.a. lavendelheide, gelobde maanvaren, copula van kakkerlakken, kneu, paapje, gevlekte

witsnuitlibel, lege eitjes van de hermelijnvlinder, koraaljuffer, scherpe fijnstraal, gevlekte orchis, vroege glazenmaker, slangenarend en grauwe klauwier!

Het was tijd om de innerlijke mens te verwennen. We kregen van Judith een adres door van een heel goed cafetaria in Appelscha, genaamd Family. Dus daar gingen wij naar toe met 7 personen. Daar aangekomen, zei de bediening bij binnenkomst gelijk al: “aah zijn jullie de vlinderaars?”....nu was dat niet zo moeilijk te zien, denk ik, met die boswachter outfits. Later bleek dus duidelijk hoe ze dit wisten. Bij de opname van onze bestelling, zeiden ze dat het 1^e rondje drinken door Judith betaald zou worden!! Wat een ontzettend lief gebaar! Haar schoondochter werkt daar, dus die wist dat wij binnen zouden komen. Judith heeft niet gelogen, het eten was heerlijk en heeft ons allen goed doen smaken!

Foto Gerrit Tuinstra

's Avonds werden er 5 lakens opgesteld en uiteindelijk waren er totaal 13 nachtvlinderaars aanwezig. Het was erg fris en vochtig, doordat het vrij helder was geworden. We stonden met 4 lakens (Gerrit, Adriaan en Thomas Hol, Reinder Wijma en ondergetekende met Reinie Piersma) langs de Bonghaar en Jaap Schelvis

veenhede-uil
(*Acronicta menyanthidis*)
foto Jaap Schelvis

roodbandbeer
(*Diacrisia sannio*)
foto Jaap Schelvis

hermelijnvlinder
(*Cerura vinula*)
foto Jaap Schelvis

Links:
zwartwitte
marmerbladroller
(*Apotomis turbidana*)

Rechts:
dennenspanner
(*Bupalus piniaria*)

stond dichtbij de parkeerplaats. We hadden die avond ook nog mooie lichtende nachtvolken gezien. Ook hier werd de innerlijke mens weer verwend, doordat Judith toch nog langs kwam op haar fiets met koffie en koek! Wat een geweldige verrassing! Toch zagen we weer mooie nachtvlinders, niet spectaculair voor dat gebied....maar mooi zijn ze!

Uiteindelijk konden we van deze dag met een totaal van 146 soorten afsluiten, opgedeeld in 109 macro's, 29 micro's en 8 dagvlinders. Toch een mooi resultaat!

Foto's bij dit verslag van Anneke van der Veen, tenzij anders vermeld.

Verslag excursie Lauwersmeer 9 juli 2022 Gerrit Tuinstra

De excursie naar het Lauwersmeer stond al langer op het programma, maar kon eerder door corona en/of weersomstandigheden niet doorgaan. Nu gaf corona gelukkig geen beperkingen meer – voor wat betreft de excursie – en was het droog. Toch was het weer niet ideaal, met veel bewolking. We hebben de zon eigenlijk niet gezien. En zeker voor het waarnemen van dagvlinders is zonneschijn wel van belang. De temperatuur bereikte niet eens de 20 graden en er waaide een windje. 's Avonds nam de wind flink toe en werden we genoodzaakt om een luwe plek te zoeken, anders had het vlinderen met de lamp en het laken geen zin. Maar gelukkig zijn er in het gebied voldoende bossen met open veldjes erin en/of bosranden te vinden, zodat er bij iedere windrichting wel een geschikte plek is te vinden.

Overdag hielden we een wandeling in en rond het Lauwersoogbos en het oefenterrein van defensie. Vanaf de parkeerplaats bij het Nieuwe Robbengat vertrokken we in noordelijke richting en passeerden daarbij een fraai, soortenrijk grasland. Soortenrijk qua vegetatie bedoel ik dan, want veel vlinders lieten zich niet zien. Via een luw bospad liepen we verder in noordelijke richting om na enige tijd opnieuw een grasland te bezichtigen en uit te kammen op vlinders.

Tijdens de middagexcursie, op een van de graslanden.

Via de loopbrug liepen we aan de andere kant van de doorgaande weg naar Lauwersoog, terug naar het zuiden, grotendeels over de rand van het oefenterrein van defensie. Het zeer lage aantal vlinders was opvallend! Er vloog erg weinig, gedurende de gehele wandeling. Nu en dan een klein koolwitje, icarusblauwtje en bruin zandoogje. In bebost gebied werd een aantal atalanta's gezien en wat bonte zandogen en slechts een enkele kleine vuurvlinder en een landkaartje. Ook qua nachtvlinders was de middagexcursie eigenlijk simpelweg 'slecht' te noemen, als het gaat om het aantal waargenomen soorten en exemplaren. Zo nu en dan werd er een grasmot (familie Pyralidae) opgejaagd en vooral in het defensie-terrein werden weegbreemotten (*Pyrausta despicata*) en een enkele purpermot (*Pyrausta purpuralis*) gezien. Ook de in het Lauwersmeer zeer algemene fraaie prachtmot (*Oncocera semirubella*) werd een enkele keer gezien. Een opvallende, vrij forse soort, met prachtige rood-roze gekleurde voorvleugels. Aan grotere nachtvlinders werden tijdens de middagexcursie onder andere gerande spanner (*Lomaspilis marginata*), grote zomermeter (*Geometra papilionaria*), gestreepte goudspanner (*Camptogramma bilineata*) en gamma-uil (*Autographa gamma*) gezien. Op de bladeren van grauwe abeel werden de mijnen van de printplaatmot (*Phyllocnistis xenia*) gevonden en op een rozenstruik werden een aantal kokers van de rozenkokermot (*Coleophora gryphipennella*) gevonden. Naar andere rupsen werd naarstig gezocht, maar ook hiervan vonden we maar weinig, anders dan de welbekende 'zebrarupsen' van de Sint Jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*) op Jacobskruid.

Het wat sombere weer heeft ongetwijfeld invloed gehad op de korte soortenlijst van de middagexcursie: slechts 22 soorten werden genoteerd, waarvan zeven soorten dagvlinders. Een aantal mensen ging huiswaarts en een selecte groep vertrok na de middagexcursie naar de haven van Lauwersoog voor een hapje en een drankje. De wind trok flink aan in de uren voordat het donker werd en deze kwam uit noordelijke richtingen. De bewolking bleef, maar dat was juist voor de avondexcursie goed omdat het daardoor niet heel erg koud werd. Vlak voor de schemering werden drie lichtopstellingen opgebouwd op een graslandje in een

Twee van de drie lakens. De derde stond links van de op het door het grasland lopende pad geparkeerde auto.

bosgebied, wat verder zuidelijk in het Lauwersmeergebied. Pal achter een vrij hoge bosrand, waardoor we eigenlijk geen last hadden van de gedurende de avond/nacht vrij stevig doorwaaiende wind.

Om circa 21.45 uur werden de lampen aangezet en zoals gebruikelijk verscheen als een van de eerste soorten de hopwortelboorder (*Hepialus humuli*) op het laken. Van de familie van de eenstaarten (Drepanidae) werden onder andere de bruine eenstaart (*Drepana curvatula*) en de berkeneenstaart (*Drepana falcataria*) gezien. Een andere soort die berk als voedselplant heeft, is de berken-orvinder (*Tetheella fluctuosa*). Deze soort verscheen op alle drie de lakens, wat op zich niet vreemd is omdat in de bossen rond het grasland veel berk groeit. Even later op de avond verscheen de eerste pijlstaart, het groot avondrood (*Deilephila elpenor*) die uiteindelijk vrij algemeen bleek te zijn en op alle plekken gezien werd. Andere pijlstaarten die op de lakens verschenen waren pauwoogpijlstaart (*Smerinthus ocellata*), populierenpijlstaart (*Laothoe populi*) en de ligusterpijlstaart (*Sphinx ligustri*). Na allerlei soorten spanners gezien te hebben, waaronder de lindeknotsvlinder (*Plagodis dolabaria*) en

de fraaie vliervlinder (*Ourapteryx sambucaria*) werden ook op alle drie lakens de wegedoornspanner (*Philereme vetulata*) waargenomen. Dit is een soort die in het Lauwersmeergebied algemeen voorkomt. De voedselplant wegedoorn komt er veel voor. In het verleden was de wegedoornspanner een wat zeldzamere soort, maar tegenwoordig zien we 'm steeds vaker!

Naast de zeer kleine donkere wapendrager (*Clostera pigra*), waren er meer vertegenwoordigers van de familie tandvlinders (Notodontidae), waaronder de veel grotere wilgentandvlinder (*Notodonta tritophus*), eekhoorn (*Stauropus fagi*) en meerdere exemplaren van de (grote) hermelijnvlinder (*Cerura vinula*).

Van de families van de spinneruilen (Erebidae) en visstaartjes (Nolidae) werd slechts één soort waargenomen, resp. de bruine sikkelui (*Laspeyria flexula*) en de variabele eikenuil (*Nycteola revayana*).

Er werden circa 25 soorten uilen (Noctuidae) op de lakens waargenomen. Het waren geen bijzonderheden, maar wel fraaie soorten zoals gevlekte groenuil (*Moma alpium*) en breedbandhuismoeder (*Noctua fimbriata*).

Mede vanwege de wind hebben we het niet heel laat gemaakt. Op een luwere avond waren er ongetwijfeld grotere aantallen vlinders gezien, maar toch kon de avond afgesloten worden met in totaal ca. 85 soorten waaronder ca. 30 micronachtvlinders.

Verslag Excursie Alde Feanen 13 augustus 2022 Reinder Wijma

Het was spannend of de middagexcursie deze dag doorgang zou kunnen vinden maar omdat er temperaturen tot 32 graden werden voorspeld werd besloten de middagexcursie te

annuleren. Het was niet verantwoord geweest om in die hitte rond te gaan wandelen. Gelukkig waren de omstandigheden wel erg goed voor de avond/nachtexcursie omdat het een zwoele avond zou worden met nog enige bewolking. Om 19 u werd met twaalf deelnemers een wandeling gemaakt in het gebied waarvoor een vergunning was afgegeven. Dit deelgebied heet Fjirtich Mêd en ligt net ten noorden

Deelnemers avondexcursie Eernewoude
(foto: Gerard Bergsma)

van het dorp Eernewâld. Normaliter is dit deelgebied permanent gesloten voor bezoekers maar omdat het vogelbroedseizoen voorbij was kon er toch een eenmalige

vergunning worden afgegeven door It Fryske Gea. Tijdens de wandeling kon het gebied alvast verkend worden om te bepalen waar later de lakens geplaatst zouden worden. Tijdens de wandeling werden niet veel vlinders waargenomen maar op Rolklaver (*Lotus*, sp.) werden een twintigtal mijnen van de Rolklaversneeuwmot (*Leucoptera lotella*) gevonden. Een behoorlijk zeldzame soort die naast het centrale deel van Friesland vrijwel alleen in de Weerribben/Wieden gevonden wordt.

Uiteindelijk werden er 9 lakens geplaatst en er werden ook enkele geschikte smeerbomen gevonden.

Andy Saunders was bereid alle waarnemingen samen te voegen om zo een totaalijst te maken. Dit leverde in totaal 172 soorten op (110 macro en 62 micro). Een erg mooie score!

Leuke macrosoorten die gevangen werden zijn o.a. Blauwbandspanner (*Cosmorhoe ocellata*), Wilgendwergspanner (*Eupithecia tenuiata*), Moeras-w-uil (*Lacanobia splendens*), Turkse uil (*Chrysodeixis chalcites*) en 2x een Rood weeskind (*Catocala nupta*) op smeer. Bijzonder hoge aantallen Moeras-micro-uil (*Hypenodes humidalis*) verschenen op de lakens. In totaal 60 stuks.

Qua micro zijn vermeldenswaardig de Gevlekte zeggemineermot (*Elachista utonella*), Moerasbladroller (*Cochylimorpha straminea*) en het Moerasduiveltje (*Nascia ciliaris*).

Een bijzondere vermelding is er voor de Koolzwammot (*Apomyelois bistratella*). Hiervan is het 1^e exemplaar voor Friesland gevonden. Elders in het land is het ook een zeldzame soort. Een prachtige vondst dus.

Al met al een geslaagde avond/nachtexcursie waarbij veel soorten zijn gevonden!

Waarnemingen nachtvlinders in 2022 Reinder Wijma

Blauwe Bos & Oude Bosch

Van Staatsbosbeheer dit jaar weer een aantal vergunningen ontvangen. Het Blauwe Bos bij Haule is al redelijk goed geïnventariseerd maar dit jaar zijn toch een aantal leuke soorten nieuw voor het gebied gerapporteerd. De Roestuil (*Mniotype satura*)

Roestuil (*Mniotype satura*)

is bekend van enkele waarnemingen rond Beetsterzwaag maar dit zeldzame uiltje is in aantal gevonden in een deel van het Blauwe Bos wat iets minder goed onderzocht is. Verder werd er voor het eerst een exemplaar van de Grote Groenuil (*Bena bicolorana*) aangetroffen. Deze soort wordt zeer verspreid over Friesland waargenomen, het meest in het oostelijke deel van de provincie. De soort is veel zeldzamer dan de Zilveren

Groenuil (*Pseudoips prasinana*). Qua macro nachtvlinders zijn er in het gebied nu bijna 350 soorten waargenomen.

Voor het Oude Bosch bij Wijnjewoude heb ik een vergunning aangevraagd omdat plm. 20 jaar geleden daar bij de Freulevijver de Moeasplantenboorder (*Globia algae*) is aangetroffen. Helaas is de soort daar nu niet aangetroffen. Ook vanaf het voorjaar op enkele andere avonden/nachten daar met het licht gestaan maar de vangsten vielen over het algemeen tegen, zeker in vergelijking met het Blauwe Bos, ook al zijn de gebieden tot op zekere hoogte vergelijkbaar.

Alde Feanen

Van It Fryske Gea voor het eerst een vergunning gekregen voor bepaalde delen van het Nationale Park. Gerrit Tuinstra heeft de Alde Feanen ongeveer 20 jaar geleden (deels) geïnventariseerd maar voor het overige is er eigenlijk nooit aaneengesloten onderzoek gedaan naar nachtvlinders. Op 13 augustus hadden we hier met de vlinderwerkgroep een geslaagde excursie wat goed heeft geholpen om het soortenaantal uit te breiden. Er zijn tot nu toe in 2022 bijna 400 soorten gevonden waaronder 242 soorten macro nachtvlinders. Zeker niet slecht voor slechts 1 jaar inventariseren.

Noemenswaardig zijn de vondst van de Hermelijnvliinder (*Cerura vinula*) in aantal. Deze prachtige soort is over het algemeen een kustsoort die in het binnenland veel lokaler is (o.a. ook in Fochteloerveen). De Eikendwergspanner (*Eupithecia dodoneata*) is in Friesland een grote zeldzaamheid maar een door Gerrit Tuinstra op genitaal gecontroleerd exemplaar bleek deze soort te zijn. Gerrit heeft ook een andere Eupithecia op genitaal gecontroleerd, de ernstig bedreigde Eppedwergspanner (*Eupithecia selinata*). Deze soort is in aantal waargenomen en is juist in Friesland iets vaker aan te treffen ten opzichte van de rest van ons land. Een andere zeldzame soort is de Wollegras-uil (*Celaena haworthii*). Twintig jaar geleden is deze soort ook waargenomen en het is mooi dat er nog een populatie aanwezig is. Een

Springzaadspanner (*Ecliptopera capitata*)

zelden waargenomen micro is de Muntoogklepmot waarvan niet eens helemaal zeker is of Munt wel de waardplant is. Wel wordt deze soort het meest aangetroffen in vochtige gebieden. De grootste klapper was dit jaar de vondst van de Springzaadspanner (*Ecliptopera capitata*). Deze soort was tot nu toe niet bekend in Friesland maar verscheen op 26 juli

voor het eerst op het laken (1 bij Gerrit Tuinstra en 1 bij ondergetekende). Een week later werden opnieuw enkele exemplaren gevangen op licht. Elders in het land is deze soort ook een bijzonderheid. De dichtstbijzijnde populatie is in de Wieden. Springzaad is goed aanwezig in de Alde Feanen en in dat opzicht is er een goede basis voor een gezonde populatie.

Tuinval

Met regelmaat werd de tuinval aangezet in Drachten. In een dergelijke stadsva is het soortenaantal meestal laag maar kunnen er toch leuke beesten waargenomen worden. Op 4 augustus werden er drie soorten korstmosuil in de tuinval aangetroffen. De Groene Korstmosuil (*Nyctobrya muralis*) en de Lichte Korstmosuil (*Bryophila domestica*) zijn echte soorten van de bebouwde kom en worden nauwelijks daarbuiten aangetroffen. De Groene Korstmosuil is in Friesland toch nog wel een bijzonderheid. Ook de Donkergroene korstmosuil (*Cryphia algae*) werd in de val aangetroffen, maar die kan ook goed buiten de bebouwde kom gevonden worden.

Op 5 augustus vond ik een *Horisme* spanner in de tuinval. Dat is opmerkelijk, aangezien de waardplant van *Horisme* soorten bosrank is wat rond Drachten niet in het wild voorkomt. Bosrank wordt overigens wel als tuinplant gebruikt. In de provincie Groningen en rond Haulerwijk worden *Horisme* spanners al enkele jaren gevangen en gemeld als Egale bosrankspanner (*Horisme tersata*). Recent is echter een zeer gelijkende soort in Nederland vastgesteld, de Tweelingbosrankspanner (*Horisme radicularia*). Tot nu toe geldt *H. radicularia* meer als een zuidelijke soort en is vooral uit Limburg bekend. Beide soorten zijn alleen na genitaal onderzoek met zekerheid van elkaar te onderscheiden. Gelukkig was ook nu Gerrit Tuinstra bereid mijn exemplaar te controleren. Mijn exemplaar bleek een Tweelingbosrankspanner te zijn, de eerste officiële voor Friesland. Een mooie vondst dus!

Tweelingbosrankspanner
(*Horisme radicularia*).

Foto's bij dit artikel: Reinder Wijma

Nachtvlinders bij Lauwersoog Herre Seepma

Samen met Gerrit Tuinstra ging ik op 23 juni 2023 naar Lauwersoog gegaan om te kijken of we daar nog wat leuke waarnemingen konden zien, en of de nacht misschien nog wat leuke verrassingen op vlindergebied voor ons in petto had.

witvlekbosrankspanner
(*Melanthia procellata*)

duinmosmot (*Lamoria zelleri*)

Door de milde temperatuur van circa 19 graden en bijna windstil weer leken de vooruitzichten gunstig. Ook de plek die we uitgezocht hadden, met een open stuk groen aan de ene kant en struiken en bomen aan de andere kant waren de we hoopvol gestemd dat dit wel wat kon opleveren. Wel, wat aantallen betreft overtrof het onze

gele duinrietboorder (*Photedes fluxa*)

bosgrasuil (*Apamea scolopacina*)

stoutste verwachtingen want met 141 soorten macro's en 62 soorten micro's was het een bijzonder soortenrijke nacht.

Ook zaten er wat bijzondere soorten tussen die niet zo vaak gezien worden, zoals de duinmosmot (*Lamoria zelleri*), de witvlekbosrankspanner (*Melanthia procellata*) en

de gele duinrietboorder (*Photedes fluxa*). Ook de bosgrasuil (*Apamea scolopacina*) liet zich zien. Al met al een avond, wat aantallen betreft, die niet gauw weer overtroffen zal worden.

Foto's bij dit artikel: Herre Seepma

Inventarisatie nachtvlinders in De Lindevallei Gerrit Tuinstra

Voor 24 september j.l. stond een excursie naar de Lindevallei op de planning. Een excursie specifiek voor het zoeken naar minerende vlinders en rupsen. Omdat het volgens buienradar tot na het middaguur regende in Wolvega, werd besloten de excursie af te gelasten. Hoewel het de middag wel droog leek te worden, waren de natte omstandigheden beslist niet ideaal voor het zoeken naar mijnen en rupsen. De beslissing werd vergemakkelijkt door de zeer weinige aanmeldingen voor deze excursie.

Er verschijnt dus ook geen verslag van de excursie in deze Flinterwille. Echter, in dit artikel zal ik toch een en ander vertellen over de Lindevallei, ofwel over de inventarisatie van nachtvlinders, waar ik al een paar jaar mee bezig ben. In het afgelopen voorjaar heb ik een presentatie gehouden op een van de vrijwilligersavonden, die jaarlijks door It Fryske Gea worden georganiseerd, voor haar vrijwilligers. In dit artikel vertel ik eerst iets over de inventarisatie tot en met 2021, op basis van de presentatie die ik in het voorjaar gegeven heb. Daarna ga ik nog even in op de resultaten van het afgelopen jaar.

In 2020 en 2021 ben ik tien avonden/nachten in de Lindevallei geweest, met lichtopstelling, om de nachtvlinders te inventariseren. In de periode 2006 tot en met 2013 was ik er ook al een zestal keer geweest. Het doel van de inventarisaties was/is om een beeld te krijgen van de (huidige)

De lichtopstelling in de Lindevallei op 12 juli 2021.
Foto: Gerrit Tuinstra.

nachtvlinderfauna in dit fraaie natuurgebied, dat in eigendom en beheer is van It Fryske Gea. Aan de hand van de verkregen gegevens kan op een bepaald moment bijvoorbeeld eens gekeken worden of er specifieke soorten voorkomen, die elders niet of weinig voorkomen. Ook kan er een vergelijking gemaakt worden met het verleden, want er zijn ook oude waarnemingen uit het gebied bekend. Zo zijn er in het verleden een aantal bijzonderheden waargenomen, die – in Friesland – eigenlijk alleen daar werden waargenomen. Het is natuurlijk interessant om na te gaan of die soorten er nog steeds voorkomen. Ik kan alvast verklappen dat een van die soorten inderdaad nog een mooie populatie in de Lindevallei heeft.

Het gebied is moeilijk toegankelijk en het is vooral lastig om in de kern van het gebied te komen. Derhalve werd/wordt er slechts op een beperkt aantal plekken geïnventariseerd. Een daarvan is aan het einde van de Hemweg, aan de zuidkant van de Linde, ten noorden van Steggerda. Een paar andere plekken liggen juist aan de noordkant van de Linde, dus aan de Wolvegaaster kant. De mensen die wel eens in het gebied komen kennen vast het oude sluisje wel. Hoewel het soms een hele toer is, is deze centraal in gebied gelegen plek met de auto bereikbaar. Met vergunning uiteraard, want voor de rest is deze plek alleen te voet bereikbaar. Maar het is een geweldig mooie plek, midden in het gebied, met moerasvegetaties, gras- en

Het laken bezet met erg veel nachtvlinders, in de nacht van 17 op 18 juni 2021.
Foto: Gerrit Tuinstra.

hooilanden, elzenbroekbos en hier en daar wat drogere plekken met andere boomsoorten zoals verspreid bijvoorbeeld zomereik. Kortom, veel variatie en dus potentieel geschikt voor veel nachtvlindersoorten.

Het sluisje, centraal gelegen in De Lindevallei. Foto: It Fryske Gea.

Tot en met 2021 werden er tijdens de genoemde aantallen inventarisatienachten in totaal 471 nachtvlindersoorten waargenomen, met de onderverdeling van 282 soorten macro's en 189 soorten micro's. Voor wat betreft de micronachtvlinders is er nog veel te ontdekken, omdat de verhouding macro's – micro's ongeveer 1/3 – 2/3 is. Een flink deel van de waargenomen macronachtvlindersoorten heeft een aanduiding op de voorlopige rode lijst:

- Kwetsbaar 60 soorten
- Gevoelig 30 soorten
- Bedreigd 20 soorten
- Ernstig bedreigd 3 soorten

De drie 'ernstig bedreigde' soorten zijn eppedwergspanner (*Eupithecia selinata*), loofboomdwergspanner (*Eupithecia exiguata*) en poelruitspanner (*Gagitodes sagittata*). Voor de loofboomdwergspanner geldt dat deze wel eens onterecht deze (zware) status kan hebben. Althans, in ieder geval in Friesland zien we 'm vrij veel, op verschillende plekken. Het kan zijn dat dit alleen voor Friesland of Noord-Nederland geldt, het kan ook zijn dat veel nachtvlindersaars deze soort missen, omdat het een van de dwergspanners is en deze groep bekend staat om de vele lastige soorten, als het om determineren gaat. Overigens heb ik de soort nog maar één keer gezien in de Lindevallei.

Anders is dat voor de eerstgenoemde soort, de eppedwergspanner. Deze soort is waarschijnlijk behoorlijk gebonden aan natte gebieden, waar bepaalde schermbloemigen groeien, waar de rupsen op zitten. Maar ook voor deze soort geldt

dat de determinatie niet eenvoudig is. Overhaupt zijn veel ‘epi’s’ al lastig, maar zeker de eppedwergspanner, omdat hij in de meeste gevallen weinig kenmerkende tekening heeft. De flinke middenstip, in combinatie met een lichte band over de gehele voorvleugel is meestal goed waarneembaar. Dit in combinatie met de vorm van de voorvleugel maakt dat de soort toch herkend kan worden, hoewel onderzoek naar de genitaliën soms noodzakelijk is voor een zekere determinatie, zeker bij wat afgevlagen exemplaren. Tot en met 2021 werd de soort vijf keer waargenomen in de Lindevallei.

De derde ‘ernstig bedreigde’ soort, de poelruitspanner, is een van de bijzonderheden die in verleden al in de Lindevallei voorkwam, en waarover ik het in het begin van dit artikel al had. Deze soort, alsook de andere, aan poelruit gebonden akelei-uil (*Lamprotes c-aureum*), komt elders in Friesland niet of nauwelijks voor. Ook landelijk zijn beide soorten erg zeldzaam, met name de akelei-uil, die alleen in het zuiden van het land, in de Biesbosch, in aantal gezien wordt.

Het lijkt erop dat de akelei-uil niet meer voorkomt in de Lindevallei en daarmee ook uit onze provincie verdwenen is. De laatste waarnemingen stammen uit de negentiger jaren van de vorige eeuw. Gelukkig geldt dit niet voor de poelruitspanner! Deze zeer fraaie soort komt nog steeds voor in de Lindevallei. In 2013 en 2021 werden in totaal 10 exemplaren gezien en in 2020 werden de rupsen gevonden op poelruit.

Rupsen van de akelei-uil werden in het verleden gevonden op poelruit groeiend in de (half)schaduw. Dergelijke groeiplekken zijn er niet veel meer, althans ik ken ze maar weinig. Mogelijk is de poelruit ten prooi gevallen aan de vergrassing c.q. verruiging als gevolg van verrijking van de bodem door depositie van stikstof en andere meststoffen.

Diverse soorten die kenmerkend zijn voor vochtige gebieden werden waargenomen in de Lindevallei, soms in flink aantal, bijvoorbeeld de macro’s klein muisbeertje (*Pelosia obtusa*), rietluipaard (*Phragmataecia castaneae*), wederikdwergspanner (*Anticollix sparsata*), sneeuwbeer (*Spilosoma urticae*), moeras-micro-uil (*Hypenodes humidalis*), moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*), zilverhaak (*Deltote uncula*), kleine rietvink (*Simyra albovenosa*), wollegras-uil (*Celaena haworthii*), lisdoddeboorder (*Nonagria typhae*), egelskopboorder (*Globia sparganii*), moeras-w-uil (*Lacanobia splendens*), gevlamde rietuil (*Senta flammea*) en dubbelpijl-uil (*Graphiphora augur*).

Opvallend genoeg zijn er ook (soms meermaals) soorten van juist drogere omstandigheden waargenomen, zoals vierstipbeertje (*Cybosia mesomella*), schijn-nonvlieder (*Panthea coenobita*), brede-w-uil (*Lacanobia w-latinum*) en granietuil (*Lycophotia porphyrea*). Deze soorten worden over het algemeen meer op de drogere zandgronden waargenomen, bijvoorbeeld in bos- en heideterreinen. Onder de spanners zijn een aantal soorten die ik opvallend vaak gezien heb in de Lindevallei, zeker in vergelijking tot andere gebieden, bijvoorbeeld de berkenspikkelspanner (*Aethalura punctulata*), met meerdere waarnemingen en soms

grotere aantallen, zoals ca. 50 exemplaren op 2 juni 2021. De soort staat als 'bedreigd' op de voorlopige Rode Lijst van macronachtvlinders. Ook zijn er opvallend veel waarnemingen van de zwarte-w-vlinder (*Macaria wauaria*) en vond ik zelf de bonte bessenvlinder (*Abraxas grossulariata*) erg leuk om te zien. Deze soort komt juist in bebouwde omgeving voor.

Een aantal bijzonderheden

Op 25 juni 2020 werd een exemplaar van de kleine dwergstipspanner (*Idaea fuscovenosa*) gezien. Op dezelfde datum werd ook een exemplaar van de bochtige smeel-uil (*Photedes minima*) waargenomen in het gebied. Een soort die zeer weinig waargenomen wordt, zeker in onze provincie.

Dit geldt ook voor de gele uil (*Enargia paleacea*), waarvan in Friesland slechts een paar waarnemingen bekend zijn. Een exemplaar werd gezien op 27 augustus 2021.

Op dezelfde datum als de gele uil werd ook een blauw weeskind (*Catocala fraxini*) waargenomen. 2021 was een goed jaar voor deze prachtige grote uil, die van oudsher bekend staat als trekvlinder.

Interessante micro's

Zoals al gezegd is het aantal waargenomen

micronachtvlinders nog 'beneden de maat'. Toch zijn er al wel heel wat soorten gezien en ook verschillende interessante, waaronder een nieuwe soort voor Friesland en zelfs een nieuwe voor Nederland.

De nieuwe soort voor Friesland betreft de lisdoddepalpmot (*Atremaea lonchoptera*). Een soort uit de familie van de palpmotten (Gelechiidae), maar die een heel ander uiterlijk heeft dan de meeste soorten uit die familie. Zo is vooral het vrouwtje van de lisdoddepalpmot een stuk groter dan de meeste andere palpmotten. Qua uiterlijk lijkt de vlinder wel wat op het lisdoddeveertje (*Limnaecia phragmitella*), die opvallend genoeg ook op de voedselplant lisdodde leeft. De lisdoddepalpmot is in Nederland een zeldzaamheid en werd al lang geleden voor het eerst in Nederland waargenomen in Kortenhoef en is later herhaaldelijk op dezelfde plek gevonden. Buiten deze vindplaats zijn er nog een paar oude vindplaatsen bekend (van voor

Het moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*).

Foto: Gerard Bergsma.

2000): Wapenveld, Arkel, Koedijk en het Naardermeer. Recentere waarnemingen (na 2000) zijn er uit Wezep, Wanneperveen, het Naardermeer en de Wieden nabij Belt-Schutsloot. De vindplaats in de Lindevallei is dus de tiende voor Nederland en de eerste voor de provincie Friesland. Op 25 juni 2020 werden 12 exemplaren op licht waargenomen, zowel mannetjes als vrouwtjes.

Blijkbaar was die 25^e juni een heel goede avond. Er werden veel micro's waargenomen, waaronder een granietmot die niet ter plaatse gedetermineerd kon worden. Het betrof een niet geheel vers exemplaar en het leek wat groter te zijn dan de algemeen voorkomende granietmotten. Het exemplaar werd verzameld en pas eind oktober werd er opnieuw naar gekeken, waarbij al snel duidelijk werd dat het niet om een van de gebruikelijke granietmotten ging. Determinatie op basis van het uiterlijk was niet eenvoudig, omdat de vlinder ietwat afgevlagen was, derhalve werd er een genitaalpreparaat gemaakt (van het vrouwtje) en aan de hand hiervan werd de vlinder voorlopig gedetermineerd als schuinbandgranietmot (*Scoparia conicella*). De determinatie werd bevestigd door de specialist op het gebied van de familie Pyralidae (wijlen) Jan Asselbergs, aan de hand van foto's van het imago en het genitaal. Deze soort was nog niet eerder in Nederland waargenomen.

Andere interessante waargenomen micro's zijn bijvoorbeeld gevlekte zeggemineermot (*Elachista utonella*), moeraskokermot (*Coleophora hydrolaphella*), frambozenpalpmot (*Argolamprotes micella*), witvlekboegsprietmot (*Monochroa conspersella*), spireaboegsprietmot (*Monochroa lutulentella*), donkere boegsprietmot (*Monochroa divisella*), alismabladroller (*Gynnidomorpha alimana*), satijnboogbladroller (*Acleris lorquiniana*), spireaboogbladroller (*Acleris shepherdana*), moeraskuifbladroller (*Endothenia pullana*), noordse marmerbladroller (*Apotomis infida*), kalklijnbladroller (*Phiaris umbrosana*), leemvlekbladroller (*Cymolomia hartigiana*), zwartvlekgranietmot (*Eudonia delunella*), moerasduiveltje (*Nascia cilialis*) en last but not least de vikingmot (*Ostrinia palustralis*). Deze laatste is onmiskenbaar door zijn grote formaat en rood-gele kleur. De soort is pas in 2011 voor het eerst in Nederland waargenomen, in het oosten van de provincie Groningen. Nadien heeft de vlinder zich flink uit weten te breiden, maar het thans bekende verspreidingsgebied is nog wel beperkt tot de provincies Groningen, Drenthe, Friesland en het noorden van Overijssel. De eerste Friese exemplaren werden op 21 mei 2020 gevangen bij het Bergumermeer, door Reinder Wijma. De Lindevallei is voor zover bekend de tweede vindplaats in Friesland.

Tot en met 2021 werden 471 soorten waargenomen in de Lindevallei. Op basis van extrapolatie, aan de hand van de verkregen gegevens tot en met 2021, de gegevens van een langdurige reeks uit het Lauwersmeer, en de verdeling van het aantal soorten macro's en micro's, is er een inschatting gemaakt van het totaal aantal soorten dat er in de Lindevallei voor zal komen: ca. 1.050 soorten. Maar zover is het nog lang niet!

2022

In het afgelopen seizoen heb ik het gebied vier keer bezocht. Op 26 juni samen met Reinder Wijma, waarbij hij zelf ook een lichtopstelling bemande, en op 24 juli werd ik vergezeld door Andy Saunders en Herre Seepma. Tevens bezocht ik het gebied op 25 augustus en 4 oktober. Er werden gedurende deze vier avonden/nachten 557 waarnemingen genoteerd, (inclusief die van Reinder), bestaande uit 301 soorten en 2.583 exemplaren. Opgemerkt moet worden dat van de micro's niet altijd de aantallen per soort genoteerd werden.

In 2022 werden t.o.v. de reeds bestaande gegevens 23 nieuwe soorten waargenomen. Een beperkt aantal micro's en bepaalde macro's die beslist niet zeldzaam zijn, zoals

Diana-uil (*Griposia aprilina*)
op 4 oktober 2022.
Foto: Gerrit Tuinstra.

witvlekspikkelspanner (*Parectropis similaria*), schermbloemdwegspanner (*Eupithecia tripunctaria*), hazelaaruil (*Colocasia coryli*) en gewone velduil (*Agrotis segetum*). Andere nieuwe, maar iets minder algemene soorten waren bijvoorbeeld brummelspanner (*Mesoleuca albicillata*), schijn-nonvliender (*Panthea coenobita*), diana-uil (*Griposia aprilina*) en variabele w-uil (*Lacanobia suasa*). Ook werden twee niet alledaagse trekvlinders waargenomen: windepilstaart (*Agrius convolvuli*) en vlekdaguil (*Heliothis peltigera*).

Tot de meest interessante waarnemingen van het afgelopen seizoen, zeker voor wat betreft de Lindevallei, is die van een exemplaar van de kleine wapendrager (*Clostera anachoreta*), op 25 augustus. We kennen de soort nog van een excursie van onze werkgroep naar het Oosterschar, alweer jaren geleden. Zelf was ik daar destijds niet bij en persoonlijk heb ik de vlinder nooit eerder gezien! Overigens was deze soort, die in zuidelijker delen van Nederland vaker gezien wordt, maar in Friesland als zeldzaam bestempeld kan

worden, in de Lindevallei al bekend. Zo werd de vlinder er exact 30 jaar en één maand eerder gezien door Philip Zeinstra.

De komende jaren hoop ik de inventarisatie voort te zetten en met name ook de lijst van de micronachtvlinders uit te kunnen breiden.

Vlinders in de frontlinie Jaap Schelvis

In juli 2022 kampeerde ik met mijn gezin in Slovenië in het Triglav Nationaal Park in de Julische Alpen. Dit prachtige berggebied heeft veel te bieden voor wandelaars en natuurliefhebbers. Ook de dag- en nachtvlinders bleken meer dan de moeite

Vetkruidblauwtje
(*Scolitantides orion*)

Foto: J. Schelvis

waard. Wat ik mij niet had gerealiseerd was dat de nu zo vreedzaam ogende omgeving ook meermaals de frontlinie had gevormd in zowel Napoleontische als beide wereldoorlogen. Stille getuigen hiervan zijn nog overal te vinden in de vorm van forten, kazematten en loopgraven. Sommige hiervan zijn volledig gerestaureerd en als museum ingericht, maar andere liggen hoog en verlaten op ooit strategische plaatsen in de bergen. Deze laatste bleken interessant voor zowel dag- als nachtvlinders.

De verlaten loopgraven met opgestapelde grove rotsblokken in de wanden bleken niet alleen zeer populair bij hagedissen. Ook het Vetkruidblauwtje (*Scolitantides orion*) was hier opvallend algemeen. Dit blauwtje komt zeer verspreid voor in Zuid-Europa en heeft een uitgesproken voorkeur voor een droge, vaak ommuurde, omgeving.

Nog spannender zijn de ondergrondse delen van de fortificaties. Diep in de rotsen uitgehouwen bevinden zich voorraad- en munitiekamers die allemaal vrij toegankelijk zijn. Uiteraard moet je wel een zak- of hoofdlampje meenemen want sommige gangen zijn zo lang dat het er aardedonker is. Toch is er nog verrassend veel leven te vinden. Naast een Kleine Hoefijzerneus vleermuis en allerlei spinnen, krekels en duizendpoten vonden we er twee soorten rustende nachtvlinders. Dat betrof het Zwart weeskind (*Mormo maura*) en de Grote boomspanner (*Triphosa dubitata*). Deze laatste soort is in Nederland zeer zeldzaam en in Friesland alleen bekend van oude vermeldingen in "De Vlinders van Friesland" (Lempke, 1985).

Grote boomspanner (*Triphosa dubitata*)

Foto: J. Schelvis

Nachtvlinders 2022 in Stiens Regina Ynsen

Dit jaar was weer anders als vorige jaren. Wat mij opviel was dat ik tijdens mijn avondrondjes met zaklamp door de tuin veel minder soorten zag als een paar jaar geleden. Het zal o.a. met de droogte te maken hebben gehad. Ook op smeer en rottend fruit kwamen er minder in aantal. Maar wel een hele mooie soort, nl. het karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*). Ook het zwart weeskind (*Mormo maura*) was regelmatig te vinden op smeer.

karmozijnrood weeskind
(*Catocala sponsa*)

Windepijlstaart
(*Agrius convolvuli*)

panterspitskopmot (*Ypsolopha sequella*)

Het werken met UVA lamp en laken maakte veel goed, hoewel ik ook op het laken op wat meer drukte had gehoopt. Maar het leverde behalve de algemene soorten ook een paar fraaie nieuwe soorten voor mijn tuin op, zoals het klein visstaartje (*Nola cucullatella*), de kraagvleugelmot (*Nephoterix angustella*), de rietstreepmot (*Orthotelia sparganella*) en de panterspitskopmot (*Ypsolopha sequella*). En ik heb

rietstreepmot
(*Orthotelia sparganella*)

kraagvleugelmot
(*Nephopterix aneustella*)

geleerd dat ik niet alleen het laken in de gaten moet houden, de nachtvlinders kunnen behalve op het laken overal zitten als ze op het licht afkomen. Ook op de grond, dus het is goed oppassen waar je loopt.

De meest opvallende en zeldzame waarneming dit jaar was die van een schimmelspanner (*Dysstroma truncata*) met bilaterale gynandromorfie. Deze

schimmelspanner (*Dysstroma truncata*)

kwam op het licht af en ik zag al dat er iets aan deze vlinder anders was. Ik maakte een foto en dacht bij mezelf, dan zie ik op de computer wel wat er anders aan is. Bij gynandromorfie is ene helft van de vlinder mannelijk, de andere helft vrouwelijk. Ik had nog niet door hoe bijzonder deze vlinder was, ik had deze eigenlijk moeten vangen. Gelukkig was de foto goed gelukt. Door deze bijzondere waarneming let ik voortaan extra goed op.

De eerste week van september kwam bijna elke avond de windepilstaart (*Agrius convolvuli*) langs, en tot mijn verrassing liet deze schoonheid zich 2 oktober nog een keer zien, nectar drinkend van de Teunisbloemen in mijn tuin. Al met al, ondanks minder nachtvlinders en ondanks dat ik veel soorten dit jaar niet heb waargenomen, toch ook wel weer een geslaagd jaar door de hoeveelheid nieuwe soorten die ik dit jaar kon determineren.

Foto's bij dit artikel: Regina Ynsen

Ervaringen van beginnende vlinderaar Martin Manson

In de 5 jaar dat we in het mooie Friesland wonen, hebben we het tuinieren steeds meer gericht op zoveel mogelijk biodiversiteit. Een grasveld hebben we veranderd in een boomgaard waar 1 keer per jaar gemaaid wordt en waar het jakobskruid blijft staan. Dat resulteert in vele rupsen en vlinders, o.a. van de sint-jacobsvlinder en de elzenuil.

Rups en vlinder van de St. Jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*)

Rups en vlinder van
de elzenuil
(*Acronicta alni*)

Oranjetipje
(*Anthocharis
cardamines*)

Rups
koninginnen-
page
(*Papilio
machaon*)

Dit jaar hebben we ook het maaien van het gazon uitgesteld tot na de bloei van de pinksterbloem begin juni en dat had vele oranjetipjes tot gevolg. Het is fascinerend hoeveel soorten verschijnen onder de juiste omstandigheden. We hadden een enkele venkelplant en wetende dat dit mogelijk koninginnenpage kan aantrekken hebben we de zaailingen laten staan en verspreid in de tuin. En dit jaar inderdaad 3 prachtige rupsen .in augustus.

Ook de en de kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) (links) en de glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*) (rechts) waarden het honingaanbod.

Om te weten wat er s' nachts gebeurd ben ik dit jaar begonnen met de led-emmer van de Vlinderstichting. Uiterst verslavend, zoveel verscheidenheid en fraaie soorten er zijn. In 22 nachten, 79 soorten en 202 exemplaren. Hierbij zijn de vele micro's niet meegeteld die er ook in zaten. Wel geleerd dat wind, maan en temperatuur behoorlijk invloed hebben. Hier een kleine selectie

Rozenblaadje
(*Miltchrista miniata*)

Grote beer
(*Arctia caja*)

Wapendrager
(*Phalera bucephala*)

Halvemaanvlinder
(*Selenia tetralunaria*)

Het virus sloeg helemaal toe toen een 400 W HPL-lamp en het laken inderdaad een veelvoud van het led emmer aantal gaf.

Tot nog toe heb ik 9 maal een avond/nacht met het laken in de tuin gezeten wat meer dan 200 soorten opleverde. Hier waren zelfs zeldzame bij zoals schijnnonvlinder, viervlakovlinder, moerasgoudvenstertje en een loofboomdwergspanner.

Viervlakovlinder
(*Lithosia quadra*)

Moerasgoudvenstertje
(*Plusia putnami*)

Schijnnonvlinder
(*Panthea coenobita*)

Wat ons het meest is opgevallen is dat er zo vele directe plant-vlinder relaties zijn. Enkele voorbeelden zijn de waterleliemot, de egelskopmot en de krabbenscheermot.

Waterleliemot
(*Elophila nymphaeata*)

Egelskopmot
(*Nymphula nitidulata*)

Krabbenscheermot
(*Parapoynx stratiotata*)

Alle foto's bij dit artikel:
Martin Manson

Voor ons een nog grotere motivatie om biodiversiteit als de belangrijkste leidraad van ons tuinieren te houden.

De ontmoetingen met vier weeskinderen Adriaan en Thomas Hol

Wij zijn al enige tijd bezig met het inventariseren van nachtvlinders in Zuidwest Friesland. Deze inventarisatie doen wij geregeld samen met Abel en Andy. In de afgelopen jaren zien wij een sterke toename van diverse Weeskinderen in en om Friesland.

19-07-2022 Starnumanbos

Tijdens het “nachtvlinderen” werken we met zowel een doek als met smeer. Op het doek werden we geplaagd door vele duizenden muggen. Desondanks kwamen er toch leuke soorten op het licht af. Maar het meest bijzondere speelde zich toch af op smeer. Tijdens ons rondje langs de gesmeerde bomen kwamen wij als eerste een Zwart weeskind (*Mormo maura*) tegen. Dit was overigens het tweede jaar achter

Karmozijnrood weeskind
(*Catocala sponsa*)

Rood weeskind
(*Catocala nupta*)

elkaar dat wij deze soort hier tegen kwamen. Een prachtige zwarte vlinder met een mooie goud-metalic glans over de vleugels. Een paar bomen verder kwamen we het volgende weeskind tegen, namelijk de Karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*). Een beetje een verlegen weeskindje. Deze liet zich meteen vallen toen er licht op geschenen werd. Dit weeskind zien we hier sinds 2017, al was toen de eerste waarneming een rups.

Zwart weeskind (*Mormo maura*)

10-08-2022 Koudumer Heech

Het Koudumer Heech is een vrij jong bos, waar wij al sinds 2013 aan het “vlinderen” zijn. Hier is het voor ons allemaal begonnen en doen we best hele bijzondere waarnemingen. Denk hierbij aan, de Grote vos, Bruin blauwtje, Bruine oogbladroller, Alismabladroller of de Iepengouduil.

Ook hier tijdens één van onze “nachtvlindernachten” hadden wij hier op diverse bomen gesmeerd. We werden nogal geplaagd door de hoeveelheid Eikenprocessierups imago's. Behalve dat wij vele piramidevlinders te zien kregen zaten er ook maar liefst drie exemplaren van het Rood weeskind (*Catocala nupta*) te smullen van ons smeerseltje.

04-08-2022 Veerdam Vlieland

De meest bijzondere waarneming van een verdwaald weeskind was toch wel die van het Blauw weeskind (*Catocala fraxini*).

Ik (Thomas) ben werkzaam als Purser aan boord van de MS Vlieland. Bij aankomst op Vlieland bij het van boord laten van de passagiers, zag ik bij een vrouw boven de borst, de plek waar een broche zou kunnen zitten, een Blauw weeskind met gespreide vleugels zitten. Ik dacht nog van "goh dat is een bijzondere broche van een Blauw weeskind". Plots vliegt deze op en gaat naast me op de loopbrug zitten. Na hier kort gezeten te hebben vloog deze richting de dijk en liet deze mij een beetje beduusd achter. Helaas heb ik hier geen foto van kunnen maken, maar zit dit beeld wel in mijn gedachten gegrift.

Foto's bij dit artikel: Adriaan Hol

Sneek (achtertuin)

In 2022 heb ik in mijn eigen tuin twee hele leuke, bijzondere soorten gevangen, midden in de stad Sneek.

Hydraecia petasitis (groot hoefbladboorder)

Deze uil is een zeldzame soort in Nederland. De waardplant (groot hoefblad) is makkelijk te vinden langs het water hier in Sneek. De vlinder lijkt op *Hydraecia micacea* (aardappelstengelboorder), maar is nooit rood van kleur en ook de houding is anders. Ik heb de vlinder op 5 augustus gevangen in de lichtval.

Hydraecia petasitis (groot hoefbladboorder).

Eilema caniola (vaal kokerbeertje)

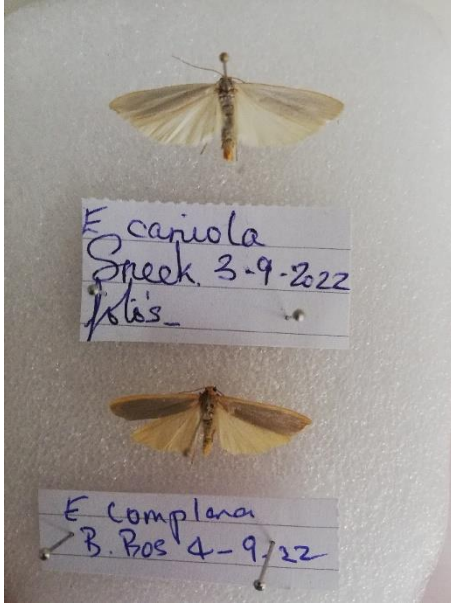
Deze vlinder uit de familie Erebididae is een recente nieuwkomer in Nederland. De soort is pas in 2014 voor het eerst in Zeeland gevangen. Op 3 september had ik geluk.

Ik had net de lichtval leeg gemaakt, er zat niets bijzonders in. Toen zag ik dat er een vlinder helemaal naar binnen was gekropen, bij de lamp zelf. Na een tijd had ik de vlinder in een potje en dacht eerst aan een

Eilema caniola (vaal kokerbeertje).

afgevlagen *Eilema complana* (streepkokerbeertje), maar het zag er anders uit. Na zoeken in de vlinderboeken en op het internet was ik er zeker van dat het *Eilema caniola* was.

Boven *Eilema caniola*,
onder *Eilema complana*.

Het verschil tussen *Eilema caniola* en *Eilema complana*:

E. caniola heeft puur witte achtervleugels, is meer lichter van kleur en de gele streep langs de voorrand is minder duidelijk.

Potskar, Sneekermeer.

Ik ben nu voor het tweede jaar bezig in het Potskar, bij het Sneekermeer, voor Staatsbosbeheer. Gedurende het jaar heb ik een aantal leuke vlinders gevangen. *Mythimna l-album* (witte-l-uil), *Lacanobia splendens* (moeras-w-uil) en *Phragmataecia castaneae* (rietluipaard) voor het eerst dit jaar. Op 2 september heb ik deze hele mooie trekvlinder gevangen: *Rhodometra sacraria* (roodstreepspanner). Volgens mij hebben meer mensen hier in Friesland deze soort in 2022 gevangen.

Rhodometra sacraria
(roodstreepspanner).

Starnumanbossen, Gaasterland.

Ook ben ik nog steeds bezig in Gaasterland voor Staatsbosbeheer. Op 21 mei was ik hier te vlienderen met Reinder Wijma. Wij hadden wel wat mooie soorten gevangen en net toen ik zou stoppen hoorde ik Reinder roepen “Hey Andy kom kijken”. Hij had *Minucia lunaris* (grijs weeskind) in een potje. Wow, wat een bijzondere vangst. Nieuw voor Friesland? Ik mocht de vlinder mee naar huis nemen om foto's te maken. Een aantal dagen later heb ik de vlinder los gelaten, terug in de Starnumanbossen. Volgens het boek ‘De Vlinders van Friesland’ van B.J. Lempke, was het grijze weeskind gezien in Gaasterland in 1961. Is de vlinder teruggekomen of is er een kleine populatie van de vlinder hier in Gaasterland?

Minucia lunaris (grijs weeskind).
Gevangen door Reinder Wijma.

Nog een mooie waarneming

Dit jaar ben ik ook bezig geweest met de feromonen voor de wespvlinders. Op 13 mei ging ik naar het Katlijker Schar voor *Synanthedon culiciformis* (berkenglasvlinder). Maar na drie uren nog geen geluk. De wind was veel te hard. Daarna nog een keer geprobeerd, maar dan midden in het bos, naast een heideveld. En ja: bingo! Er kwam een *culiciformis* aan vliegen.

Synanthedon culiciformis
(berkenglasvlinder).

Alle foto's bij dit artikel: Andy Saunders

Een verkenning naar het voorkomen van de Gekraagde wespvlinder *Sesia bembeciformis* in het noordoosten van Fryslân. Gerben Mensink

Inleiding

Tot 2017 was in Fryslân slechts een beperkt aantal waarnemingen van Gekraagde wespvlinders bekend. Daarna werd al duidelijk dat de soort veel algemener leek te zijn dan gedacht. Gezien de recente toename in het aantal waarnemingen in Nederland (zie o.a. Goossens 2020) leek het mij reëel dat de soort met een beetje zoeken op veel meer plaatsen in Fryslân gevonden zou moeten kunnen worden. In 2021 en 2022 ben ik daarom actief op zoek gegaan naar Gekraagde wespvlinders in het noordoosten van Fryslân. Ik hoopte hiermee een idee te krijgen van de verspreiding van deze soort. Ik heb vooral veel gezocht in de wintermaanden. De imago's (volwassen individuen) zijn er dan niet, maar de vraatsporen van de soort zijn in de winter juist goed te vinden. In dit artikel deel ik mijn bevindingen.

De Gekraagde wespvlinder

De Gekraagde wespvlinder is een van de grotere wespvlindersoorten die in Nederland voorkomt. Hij lijkt sterk op de veel algemenere Hoornaarvlinder maar onderscheidt zich daarvan door de zwarte kop met helder gele kraag in combinatie met een nagenoeg geheel zwart borststuk (Waring&Townsend 2015). Op de website van de Vlinderstichting staat de Gekraagde wespvlinder nog steeds als '(zeer) zeldzaam' vermeld. Aangegeven wordt dat er verspreid over het land slechts enkele waarnemingen bekend zijn (Vlinderstichting).

Imago's van wespvlinders zijn notoir moeilijk te vinden en de Gekraagde wespvlinder is hierop geen uitzondering. Incidenteel werden wel eens meerdere exemplaren op een locatie gevonden. Zo bleek uit camerabeelden van Tapuiten in de duinen bij Bakkum (Noord-Hollands Duinreservaat) dat zij hun jongen voerden met Gekraagde wespvlinders. Interessant was hierbij dat veruit de meeste vlinders tussen 07.30 en 10.00 uur werden gevangen (Versluijs & Van Oosten 2011).

Gerrit Tuinstra heeft in 2017 in een presentatie aan de Vlinderwerkgroep Fryslân laten zien hoe vraatsporen van de Gekraagde wespvlinder er uit zien (Tuinstra 2017). Inmiddels deze kennis breder bekend bij vlinderliefhebbers. Uit het zoeken naar vraatsporen blijkt dat de soort (al dan niet regionaal) meer voorkomt dan gedacht. Er is inmiddels ook een feromoon beschikbaar waarmee de mannetjes gelokt kunnen worden. Het aantal vangsten op feromoon staat echter (nog) niet in verhouding tot het aantal vondsten van vraatsporen.

Biotoop

De Gekraagde wespvlinder komt voor in diverse vochtige biotopen waar wilgen groeien, met name Boswilg (*Salix caprea*). Dat kunnen moerassen zijn en open vochtige bossen (Waring & Townsend 2015). Maar ook wilgenbosjes langs sloten, fietspaden en wegen in het agrarisch gebied bleken tijdens mijn onderzoek prima te voldoen (figuur 1). Wilgen die met de wortels in het water staan worden volgens de literatuur niet gebruikt (Waring & Townsend 2015). Zelf heb ik ze ook nooit in dergelijke wilgen gevonden.

Figuur 1. Ook Boswilgen in het landelijk gebied zijn geschikt voor Gekraagde wespvlinders.

Voorkomen van de rupsen

De rupsen leven onderin de stammen van de wilgen. Vaak worden bomen gebruikt met een zonnige standplaats (Voogd 2019). In de zomer echter, wanneer de vegetatie er omheen (kruiden, riet) goed ontwikkeld is en de bomen in het blad zitten zit het onderste deel van de stammen de gehele dag in de schaduw. De rupsen leven drie jaar in de wilgen. Na het uitsluipen blijft er onderin de wilg een mooi rond gaatje zichtbaar met een diameter van circa 0,5 tot 1 centimeter. De rups van de Gekraagde wespvlinder zit altijd boven dit uitsluipgat, met de kop naar beneden. Spechten weten dat op de een of andere manier en prederen op deze rupsen. Vaak zijn daarom boven de uitsluipgaten haksporen van een specht te zien (figuur 2). Deze combinatie van uitsluipgat en haksporen, onderin de stammen van Boswilg is vrijwel altijd een vindplaats van de Gekraagde wespvlinder.

Met een beetje oefening zijn de vraatsporen van deze soort in de wilgenstammetjes dan

Figuur 2. Kenmerkende combinatie van uitsluipgat met haksporen specht.

ook redelijk makkelijk te vinden. Met name vanaf de late herfst, wanneer de bladeren van de bomen zijn en de overige vegetatie ook langzamerhand verdwijnt worden deze stammetjes steeds beter zichtbaar. Dat maakt dat de wintermaanden een prima tijd is om te zoeken naar de vraatsporen van deze dagactieve nachtvlinder.

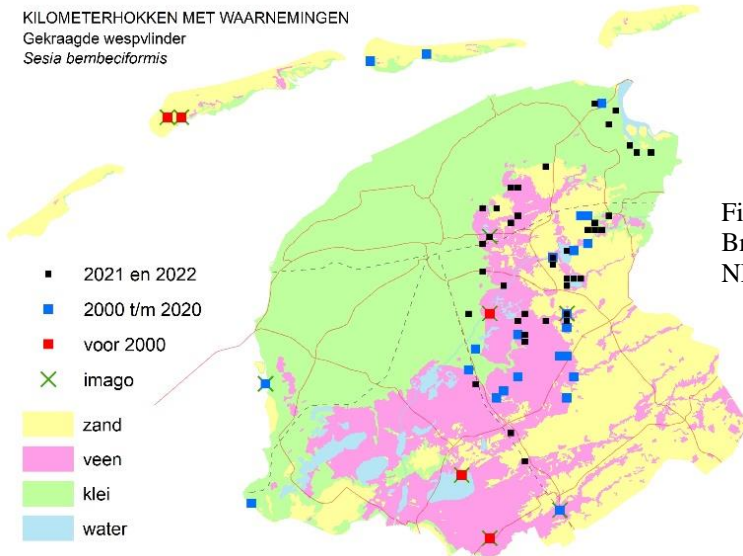
Werkwijze en resultaten

Tussen 1 april 2021 en 15 juli 2021 ben ik diverse malen op stap gegaan om vraatsporen van Gekraagde wespvlinders te zoeken. Ik zocht vooral naar wilgen in wat lagere delen in het landschap. Vaak was het een kwestie van een beetje rondrijden en op het oog geschikte wilgenstruwelen zoeken. Ook maakte ik regelmatig een kleine wandeling in op het oog geschikte gebieden zoals de Grote en Kleine Wielen. Het zoekbeeld bleek niet al te ingewikkeld te zijn. Een bolvormig silhouet van een winterse Boswilg was altijd reden om even te checken of er vraatsporen te vinden waren. Het bleek hierbij regelmatig noodzakelijk om echt even in het struweel te kruipen om de voet van de wilgenstammen van alle kanten goed te kunnen inspecteren. Het bleek dan dat in op het eerste oog ‘onbewoonde’ wilgen toch uitsluitingen te vinden waren.

Figuur 3. Imago Gekraagde wespvlinder in de Kleine Wielen.

Ik heb in 2022 met behulp van feromonen ook gezocht naar imago's. Dat bleek minder eenvoudig dan ik had gedacht. Mijn eerdere ervaring met feromonen was dat wespvlinders in geschikt biotoop meestal binnen tien minuten tot een kwartier reageren op feromoon (Mensink 2018). Dat lukte mij bij Gekraagde wespvlinders niet. Pas nadat ik een feromoonval had aangeschaft die ik langer kon laten hangen ving ik op een plek twee imago's tegelijk (figuur 3). Daarna ben ik vanwege tijdgebrek gestopt met de feromoonvallen

Figuur 4.
Bron:
NDFFF/Noctua

Ik heb in totaal 79 waarnemingen met in totaal 164 vraatsporen in waarneming.nl ingevoerd. Voor 1 april 2021 was de soort in Fryslân bekend uit 28 kilometerhokken. Anderhalf jaar later staat de teller op 66 in totaal, waarvan 35 nieuwe in het noordoosten van Fryslân (figuur 4). Mijn veronderstelling dat de soort algemener is dan tot nu toe gedacht lijkt ook na mijn speurtochten wel te worden bevestigd.

Oproep

Ik wil graag de oproep doen om de komende maanden op zoek te gaan naar vraatsporen van de Gekraagde wespvlinder. Ze zijn volgens mij in principe overal in het landelijk gebied wel vinden. Op waarneming.nl zijn veel foto's van vraatsporen met haksporen van spechten te vinden ([Gekraagde wespvlinder - Sesia bembeciformis - Waarneming.nl](#)). Zoek in het veld naar flinke Boswilgen met niet al te dunne stammen. Zoek in deze wilgenbosjes echt onderin, tot maximaal een halve meter boven de grond. Zoals eerder gezegd loont om regelmatig ook even zo'n

bosje in te duiken om de stammetjes aan alle kanten goed te kunnen bekijken. In zwaar bemoste stammen vond ik ze zelf nooit.

Het zou mooi zijn als alle waarnemingen van vraatsporen met foto worden ingevoerd in waarneming.nl. De foto is van belang voor de validatie en om bijvoorbeeld gangen van wilgenhoutrups uit te kunnen sluiten. Het mooiste is natuurlijk om de waarnemingen per bosje/struik in te voeren met per bosje ook een vermelding van het aantal vraatsporen. Die laatste hoeven dan niet allemaal afzonderlijk op de foto. Een foto van een mijn per bosje/struik is genoeg. Hopelijk is dit een leuke uitdaging en worden nog veel nieuwe vondsten van de Gekraagde wespvlinders in Fryslân gedaan.

Ik wil Gerrit Tuinstra bedanken voor het kritisch doorlezen van een concept van dit artikel, zijn hulp bij het verzamelen van waarnemingen van Gekraagde wespvlinders voor 2021 en voor het maken van het waarnemingenkaartje.

Literatuurlijst

Goossens, R. 2020. Research on the distribution of *Sesia bembeciformis* (Lepidoptera: Sesiidae) in Belgium, the Netherlands and northern France. *Phegea* 48 (3) 01.ix.2020: 50.

Mensink, G., 2018. Love is in the air. Met feromonen op zoek naar wespvlinders in Zwolle. *Zwols Natuurtijdschrift* jrg. 25 nr. 1, 20-30.

Tuinstra, G., 2017. Interessante vangsten in 2017. Presentatie voor Vlinderwerkgroep Fryslân, 6 december 2017.

Versluijs, R. & H. van Oosten, 2011. Gekraagde wespvlinders in tapuitensnavels. *Vlinders* 1 2011.

Voogd, J., 2019. Het Nachtvlinderboek. Macronachtvlinders van Nederland en België inclusief rupsen. KNNV Uitgeverij. Zeist.

www.vlinderstichting.nl. Geraadpleegd op 2 oktober 2022.

Het blijft maar doorgaan met de nieuwe soorten in de vorm van imago, rups of ei, die ik in 2022 ben tegengekomen. Dat maakt deze hobby ook zó leuk, dat je telkens verrast kunt worden op elk moment van de dag. Zo vang ik 's nachts nog steeds nieuwe imago's in mijn achtertuin in Opende (Gr.), van heel klein tot groot. Als het even kan, qua temperatuur en wind, zit ik voor mijn laken te wachten wat er een bezoek brengt aan mijn tuin. Soms vliegen ze te snel tegen het laken en zijn dan direct weer verdwenen. Uiteraard heb ik dan even een grrr-momentje...., maar vaak dient er vrij snel wat anders aan. Soms kom je ogen en handen te kort om alles te determineren. En dat maakt het zo leuk bij een excursie van onze werkgroep, dat er altijd wel een vlindermaatje even met je mee kijkt en vangt!

Het begon gelijk goed in het begin van het jaar. Op 12 maart zat er 1 exemplaar van de *Achlya flavicornis* (lente-orvlinder) in de lichtval en dit was ook gelijk de enige dit jaar. Dat deze zich nu pas aandiente, in de 10 jaar dat ik mij nu met nachtvlinders bezig houd, is best opmerkelijk. Het is een algemene soort en waardplant is berk, en dat staat hier genoeg. Een dag later, 13 maart, zat er een nieuwe micro in de lichtval en wel *Mompha epilobiella* (gewone Wilgen-

Achlya flavicornis
(lente-orvlinder)

Eupithecia valerianata
(valeriaandwergspanner)

Luquetia lobella
(tienvlekmot)

roosjesmot). De naam zegt het al, een gewone soort dus, maar ook nu pas gevangen. Ik loop ook vaak even in het natuurgebied de Jiltdyksheide hier in Opende en zie daar ook de mooiste dingen. Zo kwam ik, op 23 april, de *Acleris hyemana* (variabele heidebladroller) tegen. Op 10 mei diende zich deze micro aan in de lichtval: *Dyseriocrania subpurpurella* (eikenpurpermot). Op 26 mei, in de lichtval, zat er wel een heel bijzonder klein vlindertje: de *Luquetia lobella* (tienvlekmot). Op 10 juni zag ik deze nieuwe, ook weer bijzonder, micro in de lichtval zitten: *Carpatolechia fugitivella* (gelijnde smalpalpmot). Er zat toen ook een dwergspanner in de val:

Eupithecia valerianata (valeriaandwergspanner). Ook niet alledaags, maar misschien ook wel omdat deze lastig is te determineren, maar dankzij Gerrit Tuinstra (zoals met zovele soorten hier beschreven!) toch wel zo te benoemen! Op 1 september 2021 kreeg ik 3 rupsen van de *Papilio machaon* (koninginnepage), van Siep en Jannie Sinnema om verder op te te kweken, ik was hier uiteraard erg

Papilio machaon (koninginnepage)

content mee! Zij hadden diverse rupsen in eigen tuin op de wortels in hun groentetuin. Wat zijn dit prachtige rupsen en wat deden ze het goed op *Daucus carota* (wilde peen). Al snel begonnen ze een gordel te spinnen en verpopten alle drie rond midden september. Op 4 juni 2022, mocht ik het

heugelijk feit aanschouwen dat er 2 vlinders geboren werden! Ik heb hier natuurlijk veel foto's en filmpjes van genomen. Wat een grote en prachtige, bijna tropische, vlinders zijn dit toch!

Tot en met 16 juni had ik nog maar 4x het laken neergezet i.v.m. de koude en of regenachtige nachten. Ook de harde wind was vaak een spelbreker. Dus dan maar lekker makkelijk doen en de lichtval in de tuin plaatsen. Weliswaar onder een prieel, zodat niet alles nat wordt van de regen én bescherming voor mijn lamp uiteraard. Het enige nadeel is dat je er in de ochtend vroeg uit moet, want anders vliegen sommige vlinders weg óf sommige vogels gaan ermee vandoor. Ik neem dan de vlinderval mee en ga deze uitpakken onder een klamboe om alles rustig te bekijken. Net als een cadeautje uitpakken onder de kerstboom.

Op 11 juni heb ik ook weer leuke nieuwe soorten gezien tijdens de excursie in het Fochteloërveen

Bupalus piniaria
(dennenspanner)

Eucosma campoliliana
(zwartwit knoopvlekje)

Prays fraxinella
(essenmot)

van VWGF, maar hier meer over elders in deze Flinterwille. Op 17 juni zette ik mijn laken voor de 5^e keer in Opende neer. Dit bleek achteraf een zeer goede nacht te zijn geweest. Met 75 macro-soorten en 22 micro-soorten, was dit zeker geen slechte vangst voor een tuin. Dit resulteerde ook in 2 nieuwe micro's en 1 nieuwe macro: *Eucosma campoliliana* (zwartwit knoopvlekje), *Prays fraxinella* (essenmot), beide mooi getekende vlindertjes, en *Bupalus piniaria* (dennenspanner).

Op 25 en 26 juni waren deze 3 soorten nieuw voor mij, waaronder twee vedermotten en een mooie trekvlinder! *Sciota adelphella* (bandlichtmot), *Gillmeria pallidactyla* (lichte zandvedermot), *Platyptilia gonodactyla* (hoefbladvedermot) en *Heliothis peltigera* (vlekdaguil).

Gillmeria pallidactyla
(lichte zandvedermot)

Platyptilia gonodactyla
(hoefbladvedermot)

Heliothis peltigera
(vlekdaguil)

Overigens, op 26 juni had ik 92 macro's en 24 micro's op het laken! Voor het eerst ben ik mee geweest met een vlinderweekend van de landelijke secties Snellen (voornamelijk micro's) en Ter Haar (voornamelijk macro's). Dit vond plaats in het weekend van 1 en 2 juli in de Schoorlse duinen. Het mooie van zo'n weekend is dat je in een heel ander gebied gaat rondstruinen en vlinderen, dan je eigen leefomgeving; wat weer hele andere soorten kan opleveren. Ik heb vele nieuwe beesten gezien in de vorm van een kever, hagedis, dagvlinder, rups, sprinkhaan, pad en nachtvlinder.

Op 17 en 19 juli zag ik deze micro-soorten: *Aethes rubigana* (donker c-smalsnuitje) en *Eudemis porphyrana* (schaduwfruitbladroller) en er kwam voor het eerst op 19 juli een *Catocala sponsa* (karmozijnrood weeskind) op het laken! Die had deze wel

Links: *Aethes rubigana*
(donker c-smalsnuitje)

Rechts: *Eudemis porphyrana*
(schaduwfruitbladroller)

al op smeer gehad, maar nog nooit op het laken. Ik had bovendien 99 macro's die avond!

Op 23 juli kwam er wel een heel onverwachte gast op het laken: *Acronicta menyanthidis* (veenheide-uil). Deze had ik hier nog niet direct verwacht, hoewel de Jiltdyksheide hier hemelsbreed zo'n 4 kilometer vandaan ligt. Op 24 juli heb ik bij Judith Bouma een avondje gevlienderd. Nou ja een avondje is licht onderschat....ik reed weer naar huis toen de zon al weer bijna opkwam! Het was topsport af en toe om de vlinders te vangen met het net ☺. We hadden met z'n tweeën precies 100 macro-soorten en 28 micro's. Een super score voor een tuin! Een nieuwe soort voor mij was een micro: *Rhopobota naevana* (topspinnertje). En ik bleef maar in de flow van het nachtvlienderen. De volgende dag 25 juli ging ik op pad met Gerrit Tuinstra naar Lauwersoog om ook o.a. mijn nieuwe aggregaat te testen. Laat ik het zo zeggen...ik was blij dat Gerrit er was! Die man heeft overal een oplossing voor! Er kwam zelfs een borrelglas aan te pas, haha. Niet dat we aan de zuip gingen, maar deze werd gebruikt om mijn aggregaat te voorzien van nog wat

Xestia triangulum
(driehoekuil) met afwijkende
tekening op de voorvleugels

Ennomos erosaria
(gehakkelde spanner) met gekruiste
dwarslijnen op voorvleugels

extra olie, daar deze 2x was uitgevallen. Gerrit had 110(!) macro-soorten en ik 62. Ik had zelf één nieuwe micro: *Neocochylis dubitana* (blauwe distelbladroller). Soms kom je ook gekke vormen tegen van nachtvlinders, doordat de kleur en/of tekening anders is dan normaal. Zo had ik op 28 juni een wat vreemd getekende *Xestia triangulum* (driehoekuil) en op 26 juli een *Ennomos erosaria* (gehakelde spanner) met gekruiste lijnen. Op 30 juli dienden zich opnieuw 3 nieuwe (tuin)soorten aan; twee bladrollers: *Archips oporana* (fraaie dennenbladroller) en de *Epinotia solandriana* (zadeloogbladroller) en één macro. Het was weer een goede avond met 74 macro's en 23 micro's, inclusief de smeersoorten meegerekend. Op smeer zaten toch 4 andere, dan op het laken. Op het laken kwam weer een totaal onverwacht exemplaar van de: *Lasiocampa quercus* (hageheld) aanvliegen. Wat zijn dat ook grote beesten, prachtig.

En het ging maar door met de nieuwkomers. Op 2 augustus, wat een prachtige nacht was met zo'n 19 graden, zag ik deze 2 (tuin)soorten. Op 3 augustus deze 2 nieuwe micro's op het laken: *Platytes alpinella* (baardsnuitmot) en *Phiaris schulziana* (granietbladroller). Deze laatste is ook zo'n soort die ik niet snel verwacht in mijn tuin. Ook dit is een typische heide-soort. Ook bracht het *Eublemma purpurina* (prachtpurperuiltje) weer een bezoek aan mijn tuin. Nu voor het derde jaar op rij. Het blijvende schitterende uiltjes! Op 16, 19 en 25 augustus heb ik weer 4 nieuwe tuinsorten kunnen bijschrijven: *Cerapteryx graminis* (bonte grasuil) *Adaina microdactyla* (dwergvedermot), *Mythimna pallens* (bleke grasuil) en de *Xestia baja* (bruine zwartstipuil). Op 28 augustus diende zich een deze soort aan: *Amphipyra tragopoginis* (boksbaardvlinder). Op 2 september kwam *Loxostege sticticalis* (geelzoommot) aanvliegen, dit is een trekvlinder. Ook de *Ennomos fuscantaria* (essenspanner) kwam deze avond (die sinds vorig jaar voor het eerst mijn tuin kwam bezoeken) mij vergezellen en wel met z'n drieën! Op 3 en 4 september kwamen deze op het laken voorbij: de *Anthophila fabriciana* (brandnetelmot), dit is wel een beetje gek, meestal wordt deze vlinder overdag gezien. De *Agroia grisella* (kleine wasmot) kwam langs en de *Ancylosis oblitella* (levervlekmot) wat ook een trekvlinder is en die wordt zeer weinig waargenomen. Op 5 september deed zich wel een heel bijzonder exemplaar neerstrijken op mijn laken: de *Pungeleria capreolaria* (dennenbandspanner)! Dit is ook een trekvlinder, dus dit is mazzel hebben of zulke vlinders wel of niet gaan landen om even uit te rusten of wat dan ook. Ik was dan ook erg content met deze soort! En als laatste, nog een leuk verhaal. Ik kreeg op 8

Pungeleria capreolaria
(dennenbandspanner)

Acherontia atropos (doodshoofdvlinder)

augustus een rups aangereikt van de *Acherontia atropos* (doodshoofdvlinder). Wat een groot en schitterend beest was dat. Op dat moment was hij al zo'n 13 cm lang! Had al een vermoeden dat deze bezig was om een plekje te zoeken om te gaan verpoppen. De volgende dag snel foto's hiervan gemaakt en zaagsel in een pot gedaan en ja hoor de rups begon gelijk te graven en even later was hij verdwenen. En toen werd het wachten op de vlinder die er hopelijk uit ging komen. Ik hoorde dat de vlinder na zo'n 4 á 5 weken al uit zou kunnen komen. Op 19 september, rond 17:00 uur, zag ik de vlinder uit het zaagsel kruipen!! Snel natuurlijk foto's gemaakt. En het kwam ook nog heel mooi uit, daar er 's avonds een vergadering stond ingepland bij mij thuis van het bestuur van VWGF, dus kon ik mooi even showen .

Foto's bij dit artikel: Anneke van der Veen

Vlinders in Oosternijkerk in 2022 Luut de Zee

Na de start vorig jaar heb ik ook dit jaar weer twee dagvlindermonitoringroutes gelopen in het agrarische landschap bij Oosternijkerk. Langs de wegen in het weidse landschap tussen de akkers met aardappelen, graan, suikerbieten en broccoli verwacht je niet veel vlinders en ook geen bijzondere soorten. Ook dit jaar heb ik geen bijzondere soorten gezien. Vergeleken met vorig jaar heb ik wel drie nieuwe soorten waargenomen. Op de route langs het fietspad langs de Siercksmawei van Oosternijkerk naar Niawier waren het bont zandooogje en het bruin zandooogje nieuw ten opzichte van vorig jaar. Op de andere route, de Ropsterwei, heb ik in 2022 het hooibeestje voor het eerst gezien. Daar staat tegenover dat ik de dagpauwoog dit jaar op beide routes niet heb gezien. Wat verder opvallend was dat ik dit jaar veel meer atalanta's heb gezien dan vorig jaar. Volgens de Vlinderstichting waren er meer plekken waar veel atalanta's werden gezien. Net als in 2022 heb ik ook meer vlinders gezien op de route langs de Siercksmawei dan op de Ropsterwei. Nu is de route langs de Siercksmawei ook langer, maar ook als je het omrekent naar het gemiddelde aantal vlinders per 100 meter heb ik op deze route aanzienlijk meer vlinders gezien.

Het grotere nectaraanbod speelt daar ongetwijfeld een grote rol in, in de berm staan meer bloemen. Daarnaast zijn stroken met veel rode klaver aan de andere kant van de sloot die grenst aan de berm. Ook het feit dat er een klein strookje met bomen en struiken langs de route ligt zal hierop van invloed zijn. Daar is op winderige dagen, en die zijn er regelmatig op de klei in het noordoosten van Fryslân, nog enige beschutting te vinden.

Ook heb ik mijn dagvlinderwaarnemingen in onze tuin en in het dorp van 2022 vergeleken met de jaren 2020 en 2021. Wat mij opvalt is dat ik in 2022 het vaakst een waarneming via ObsMap heb gedaan, maar dat het aantal vlinders per waarneming veel lager was, zie tabel 1.

Jaar	Aantal waarnemingen	Totaal aantal vlinders	Gem. aantal vlinders/waarneming
2020	230	452	2,0
2021	181	621	3,4
2022	299	491	1,6

Tabel 1: Waarnemingen dagvlinders in Oosternijkerk

Natuurlijk spelen hier vele factoren een rol en kun je hier niet heel veel conclusies uit trekken. Maar het komt wel overeen met het beeld dat ik heb dat er minder vlinders waren. In 2020 en 2021 zaten er regelmatig 20-30 vlinders op de vlinderstruiken bij ons in de tuin. Dit jaar was dat veel minder en vooral de kleine vos was veel minder talrijk. Waar er in voorgaande jaren regelmatig 10-15 kleine vossen op de vlinderstruiken zaten, was het hoogste aantal kleine vossen dat ik tegelijkertijd op de vlinderstruiken heb gezien in 2022 slechts 3. Dit komt ook overeen met het landelijke beeld dat er in de nazomer veel minder vlinders werden gezien. Vooral algemene soorten als de kleine vos en de

Stamgasten
Foto: Luut de Zee

dagpauwoog werden veel minder waargenomen. Maar er is ook nog wel wat positiefs te melden. Dit jaar heb ik voor het eerst sinds we in 2019 in het dorp zijn komen wonen het landkaartje en het icarusblauwtje in Oosternijkerk aangetroffen. Daarnaast hadden de atalanta's het in september erg naar de zin in de tuin. Onze pruimenbomen droegen dit jaar weer veel vruchten en er vielen ook vele kilo's pruimen op de grond, voor vooral de atalanta's een ware feestmaaltijd. Maar ook de gehakkelde aurelia en het bont zandoogje waren vaak in en rond de pruimenbomen te vinden. Ook andere dieren lusten de pruimen graag, naast veel insecten zag ik een keer een grote bonte specht in de boom in een pruim pikken en op beelden van onze wildcamera was te zien dat een egel en een steenmarter zich tegoed deden aan de pruimen. Overigens was het niet alleen maar feest voor de vlinders, er sneuvelden ook de nodige atalanta's. Er lagen vaak stukken vlindervleugel in het gras. Ik heb niet kunnen ontmaskeren wie de moordenaar was. Wel waren er altijd hoornaars in de buurt van de pruimenbomen. Ze leken wel te jagen op de vlinders, maar ik heb ze niet op heterdaad kunnen betrappen op het vermoorden van vlinders.

Ik doe ook mee aan het landelijke nachtvlindermeetnet. Dit jaar heb ik van april tot en met september 25 keer de LED-emmer in de tuin gezet. De resultaten vielen tegen, maar liefst 10 keer zat er helemaal geen enkele vlinder in de emmer en 7 keer maar een. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat er geen spectaculaire vangsten tussen zaten. Zelf vond ik de bessentakvlinder (*Eulithis mellinata*) nog wel een leuke nieuwe soort. Met de HPL-lamp had ik meer succes, maar ook daarmee heb ik geen zeldzame soorten gevangen. Maar toch ook dit jaar weer een aantal nieuwe soorten. De ligusterpijlstaart (*Sphinx ligustri*) is dan wel niet zeldzaam, maar wel heel mooi om te zien. Ook de iepentakvlinder (*Ennomos autumnaria*) vond ik zelf een leuke waarneming. Soms heb je niet eens een lamp nodig om leuke waarnemingen te doen en is een beetje geluk het enige wat je nodig hebt. Zo zat ik een keer aan de keukentafel en keek naar buiten en zag een vlinder op de ruit zitten. Toen in naar buiten ging zag ik het een rood weeskind (*Catocala nupta*) was. Tot slot nog een heel toevallige waarneming. Die deed ik niet in Oosternijkerk of elders in Fryslân. Wij waren op vakantie in Holten en op een gegeven moment liep ik achter de tent en zag een vlinder op de grond zitten. Dit was een gele snuituil (*Paracolax tristalis*), een vrij zeldzame soort van de duinen en de zandgronden. Ook dit soort onverwachte, toevallige waarnemingen maken het zoeken en kijken naar vlinders interessant.

De passie vliegt naar ons toe Judith Bouma

Eind 2018 ben ik heel voorzichtig begonnen met nachtvlinderen en startte direct al met meerdere Diana-uilen - *Griposia aprilina*. Ik heb inmiddels al veel geleerd, maar een klein deel daarvan is te onthouden. Er zijn ook zoveel soorten, maar vooral de beschrijvingen van de soorten maakt het allemaal wat ingewikkeld. Daarnaast zijn er soorten die zoveel op elkaar lijken dat je toch steeds op het verkeerde been gezet

wordt. Dit jaar ging het herkennen alweer een stuk beter. Soorten waarvan ik denk dat ze toch even wat meer aandacht behoeven, misschien is het toch een bijzondere, stuur ik door. VWF specialisten, tevens gepassioneerde nachtvlindersaars, staan me tot dienst en ben ze daar enorm dankbaar voor! Door bevestiging of nader onderzoek zijn er al leuke en ook (zeer) zeldzame soorten die onze tuin wisten te vinden.

We wonen 'buiten'. Amper lichtvervuiling en op zo'n kleine drie kilometer van het Fochteloöërveen. Wij wonen op een soort eiland te midden van weilanden. Als hier de lamp aangaat, is dat de het enige serieuze licht in de wijde omgeving. Dat zal zeker meespelen aan soorten die we hier aantreffen.

Voor mij zijn nog erg veel nachtvlindersoorten nieuw, dat geeft daardoor zeker meerdere juichmomentjes. Daarentegen blijf ik me ook verbazen dat uit de VWF nog steeds nachtvlindersaars zijn die zelfs na tientallen intensieve nachtvlinderjaren nog steeds nieuwe soorten aantreffen! Soorten die, door onder andere klimaatverandering, ook Fryslân weten te vinden.

De nachtvlinders die ik hier in zuidoost Fryslân aantref, zijn soms soorten die elders in Fryslân minder of daar helemaal niet voorkomen en vice versa. Op veen- en zandgrond komen andere soorten voor dan op de deels uitgegraven veengronden, klei op veengronden en zeelei. Opvallend dit jaar vond ik de vele partiële tweede- of derde generaties van best wat soorten. Misschien door het lang aanhoudende warme weer?

Ik ga beginnen met het geven van een opsomming, kan best saai zijn, maar het betreft dan ook wel een opsomming van nachtvlinders van 2022 die zeker de moeite waard zijn! Exemplaren die gewoon mooi zijn of toch redelijk bijzonder, tot echte zeldzame soorten. De wetenschappelijke namen heb ik me (nog) niet eigen gemaakt, ik ben al blij de Nederlandse naam te kunnen onthouden.

De Zuidelijke bandspanner - *Nycterosea obstipata*, waarvan het mannetje en vrouwtje verschillend zijn. Het zijn trekkers en met wat geluk komen ze even in je tuin. Het is overigens wel een wat zeldzamere trekker.

De Zuidelijke grasuil - *Mythimna vitellina*, niet één keer, maar zeker vier keer op het laken! Het is een vrij zeldzame trekvlinder. De Windepilstaart - *Agrius convolvuli* had ik in een voorgaand jaar vijf verschillende exemplaren van, dit jaar maar eentje. Een grote schoonheid.

Een vlekui, zeer variabel: een Geelbruine vlekui - *Amphipoea fucosa*; Roodbruine vlekui - *Amphipoea oculatea* of toch misschien de Hoogveenvlekui - *Amphipoea lucens*?

Gerrit Tuinstra is erin gedoken, waarvoor dank! Alle drie de soorten kunnen bij ons in de tuin voorkomen. Uiteindelijk na wikken en wegen en uit diverse bronnen vergelijken, zou dit zeker een Hoogveenvlekui kunnen zijn volgens Gerrit. Hoe noteer je zoiets in de VWF databank? Vlekui spec. of *A. lucens* s.l., wat betekent

Zuidelijke bandspanner
Nycterosea obstipata

sensu lato oftewel het kan *A. lucens* zijn, maar ook een gelijkende soort (foto pag. 48).

Is het na genitaal onderzoek zéker een *A. lucens*, dan wordt het *A. lucens* s.s. (*sensu stricto*) wat betekent dat het deze zeker is. 100% zeker werd het niet, het is voor 99% zeker!

Verder kwamen geregeld Windelpijstaarten - *Agrius convolvuli* langs, alsook een Veenheide-uil - *Acronicta menyanthidis*. Een vrij zeldzaam prachtig vlindertje,

Erepijnsvedermot
(*Stenoptilia pterodactyla*)

Schijn-nonvlinder
(*Panthea coenobita*)

trekvlinder, de Roodstreepspanner - *Rhodometra sacraria* liet zich meerdere keren zien. Een Iepentakvlinder - *Ennomos autumnaria* en een andere leuke soort, de Gehakkelde spanner - *Ennomos erosaria*. Een prachtig getekende Gelijnde grasuil - *Tholera decimalis* kwam meerdere keren het laken bezoeken. De Getekende gammauil - *Macdunnoughia confusa*, is zo'n soort die niet overal voorkomt in onze provincie. De Wilgenhermelijnvlinder - *Furcula bifida*, ook zo'n soort waar ik blij van kan worden.

En eindelijk heb ik dan ook een Zwart weeskind - *Mormo maura* op smeer gehad. En niet één keer, maar avonden lang bezocht deze soort onze tuin. Aan de tekening te zien was het overigens niet steeds dezelfde ..

Rode vlekkenuil - *Cerastis rubricosa*; Paddenstoeluil - *Parascotia fuliginaria*; Grauwe borstel - *Gynaephora fascalina*, waarvan ik de rups zeer regelmatig aantref in het Fochtelooërveen. Een Jota-uil - *Autographa jota* en vaker een Schijn-nonvlinder - *Panthea coenobita*, gewoon té mooi!

De Scherphoekbandspanner - *Euphyia unangulata* en de Groenige orvlinder - *Polyplocia ridens*, weer soorten die minder op de zeekei voorkomen.

Een Marmeruil - *Polia nebulosa*, een mooie verschijning. Komt voornamelijk op zandgronden voor.

Erepijnsvedermot - *Stenoptilia pterodactyla*, een zeldzame soort, leuke verrassing op het laken, heel dicht bij de Erepijns in het gras ...

Naast veel nieuwe soorten dit jaar, ook deze Gelduil - *Polychrysis moneta* die nieuw was voor mij.

Vlekuil spec.
(*A. lucens* s.l.)

Blauwvleugeluil
(*Peridroma saucia*)

De laatste soort die ik wil delen is ook weer een gevalletje apart. De vlinder leek in brand te hebben gestaan met de zwarte randen. Bij het nazoeken welke vlinder het

Zwart weeskind
(*Mormo maura*) en
boomkikkertje

zou kunnen zijn, werd gesuggereerd dat het een Blauwvleugeluil - *Peridroma saucia* zou kunnen zijn. Mijn hulptroepen er maar bijgehaald. Eén van de reacties: 'Dit is wel een lastpakje ...'. Precies! Dat vond ik ook. Ook buiten de VWF is navraag gedaan, het blijkt inderdaad de Blauwvleugeluil - *Peridroma saucia* te zijn, een trekvlinder.

Dan nog de Boomkikkertjes, jawel, Boomkikkertjes. Inmiddels velen in onze tuin, fijne, prachtige herriebeestjes die graag mee doen. Op een besmeerde boom kwam meerdere avonden een Boomkikkertje. In eerste instantie vermoedde ik de alcoholische versnapering ... maar het leek er meer op dat deze het gemak inzag van smeer waar de vlinders, alsook de Pissebedden, vliegen en spinnen op af kwamen. Het bordje gevuld!

Voor mij eerst de Nederlandse naam, daarna de wetenschappelijke. Wie weet gaat dat ooit veranderen.

Eén ding is zeker, als de eerste vlinders eind 2018 Gewone breedvleugeluilen waren, zat ik 's avonds waarschijnlijk ook bij een lamp, maar dan met een leesboek ...

Foto's bij dit artikel: Judith Bouma

Mutatie ledenlijst

Adreswijziging:

De heer E.P. de Boer - Bureau FaunaX

Tijnjedyk 89

8936 AC Leeuwarden

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema voorzitter
Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik
tel. 0516-471222 siepsinnema@gmail.com

Gerard Bergsma secretaris
Bosweer 29 8426 GS Appelscha
tel. 0516-432414 bergsmagj@ziggo.nl

Luut de Zee penningmeester
Mûnewei 16 9137 RJ Oosternijkerk
tel. 06-50656442 luutdezee @gmail.com

Gerrit Tuinstra bestuurslid
De Twee Gebroeders 214 9207 CB Drachten
tel. 0512-518246 g.tuinstra14@gmail.com

Anneke van der Veen bestuurslid
Provincialeweg 21 9865 AA Opende
tel. 0594-659791 vdveena@home.nl

Contributie € 10,00 per jaar.
Girorekening NL68 INGB 0007 2232 59
t.n.v. L.D. de Zee, Oosternijkerk

Redactieadres Sparjeburd 29
8409 CK Hemrik
e-mail adres: siepsinnema@gmail.com
info@vlinderwerkgroepfriesland.nl

Vlinderwerkgroep Friesland op internet: www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres: info@vlinderwerkgroepfriesland.nl

Noteer deze data in uw agenda!

- Zaterdag 5 november Bijeenkomst sectie Snellen NEV te Amersfoort.
- Woensdag 16 november najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in
mfc De Bining te Hemrik, aanvang 20.00 uur.
- Zaterdag 10 december determinatiedag bij fam. Sinnema te Hemrik,
aanvang 10.30 uur.